

Ülviyyə Akif qızı İbrahimova³⁵
“KİTABI-DƏDƏ QORQUD” DASTANINDA KÖMƏKÇİ NİTQ HİSSƏLƏRİ

Türk xalqlarının, xüsusilə də oğuz tayfalarının bədii təfəkkürünün məhsulu sayılan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı dünya mədəniyyətinə çox böyük töhfələr vermiş tarixi abidəmizdir. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı dilimizin, ədəbiyyatımızın, dastan yaradıcılığımızın, bütünlükdə mədəniyyətimizin tarixini öyrənməkdə böyük əhəmiyyətə malikdir. Təsədüfi deyil ki, iki əsrdən artıqdır bu dastan dünya ədəbi fikrinin istinad nöqtəsidir. Akademik İ.Həbibbəyli “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanını Azərbaycan ictimai-mədəni həyatının ensiklopediyası adlandırır.

Qeyd etdiyimiz kimi, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı Azərbaycan dilinin tarixinin öyrənilməsində müstəsna rola malikdir. Professor Ə.Dəmirçizadə dastanın dili üzərində qiymətli tədqiqat aparmışdır. Müəllif əsərinin I fəslində abidənin tədqiqinə dair bir sıra mülahizələr söyləməklə yanaşı qalan üç fəslində dastanların fonetik, qrammatik və leksik quruluşunu ətraflı səciyyələndirmişdir [1].

N.Xudiyev “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının dilini araşdırarkən köməkçi nitq hissələri haqqında yazır: “Əsas nitq hissələrinin normativliyi abidənin dilində köməkçi nitq hissələrinin tarixi normativliyi ilə müşayiyyət olunur və möhkəmləndirilir. Köməkçi nitq hissələrinin - qoşma, bağlayıcı və ədatların, demək olar ki, mühüm formaları və ən mühüm sintaktik funksiyaları “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında öz realizasiyasını tapmışdır [4].

Biz bu məqalədə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında işlənən köməkçi nitq hissələrindən söhbət açacağıq.

B.Xəlilov yazır: “Əsas nitq hissələri köməkçi nitq hissələrindən qədimlik-tarixilik baxımından fərqlənir. Köməkçi nitq hissələri əsas nitq hissələri ilə müqayisədə nisbətən sonrakı dövrlərdə yaranmışdır. Deməli, əsas nitq hissələri daha qədim tarixə malikdir. Belə ki, dilin ilk dövrlərində əsas nitq hissələri mövcud olmuşdur. Onların bir qismi köməkçiləşməyə və oradan da şəkildəşməyə doğru inkişaf etmişdir [3, s. 147-148].

F.Zeynalov isə bu barədə yazır: “Türk dillərinin qrammatik quruluşunun, lüğət tərkibinin zəngin olmadığı dövrlərdə qoşmaların vəzifəsini hal şəkildələri, bağlayıcıların vəzifəsini intonasiya, sözün sırası, feili bağlama, feili sifət yerinə yetirmiş, ədatlar isə yox dərəcəsində olmuşdur [7, s. 40-41].

Ədəbi dil tarixinin görkəmli tədqiqatçılarının tarixən yazılı abidələrimizin dilində işlənən köməkçi nitq hissələri haqqında dedikləri fikirləri və müasir Azərbaycan dilindəki köməkçi nitq hissələrinin təsnifatını nəzərə alaraq dastanda işlənən köməkçi nitq hissələrini araşdıraq:

Ədat: Ədatlar dilimizdə ən çox işlənən köməkçi nitq hissələridir. M.Hüseynzadə yazır: “Ədat müstəqil nitq hissələrindən törəyib, köməkçi nitq hissəsinə, oradan da şəkildəşməyə doğru inkişaf prosesi keçirməkdə olan bir nitq hissəsidir [2].

Ədatların aşağıdakı mənə növləri var: 1. Qüvvətləndirici 2. Dəqiqləşdirici 3. Məhdudlaşdırıcı 4. Sual 5. Əmr 6. Təsdiq və inkar 7. Arzu və qeyd-şərt ədatları.

Bu təsnifatı əsas götürərək dastanda işlənən ədatları nəzərdən keçirək:

Qüvvətləndirici ədatlar: **Axi (axır), ki, lap, hətta, belə, bir, birca.** Qara qıyma gözlərini uyxu almış, açgıl **axı**. Ol ikicə sünücüğün uzun olmuş, yiğsuz **axı** [5, s.].

Və yaxud: Qaba ağacın qurmuşdı, yaşardı, **axır!** Şahbaz atun qarımışdı, yaşardı **axır!**

“**Axır**” ədatı müasir dilimizdə işlətdiyimiz “**axı**” ədatının qədim formasıdır. Dastanda həm **axır**, həm də **axı** formasına rast gəlirik. Bu ədat ifadəyə nəhayət, son, nəticə məzmunu qatır.

Sual ədatları: Azərbaycan dilində çox işlənən ədatlardan biri də sual ədatlarıdır ki, bunun vəzifəsi sual cümlələrində işlənməklə cümlənin ümumi məzmununa aid olan sualın daha da qüvvətlənməsinə kömək edir.

Dastanda ki, **bəs, mægər, vəni, hamı, mi**⁴ sual ədatlarına geniş şəkildə rast gəlirik. Ən çox təsadüf etdiyimiz sual ədatı “**mi**”, ədatdır: Xan qızı, yerimdən **durayınmi?** Yaqaq ilə boğazından **tutayınmi!** [5, s.].

Və ya: Beyrək gedəli Bam – Bam dəpə başına **çıqdınmi** qız. Qarğı kimi qara gözdən acı yaş **dökdünmi** qız [5, s.].

H.Mirzəzadə yazır: “Azərbaycan dilində sual ədatları tarixən də çox yayılmış ədatlar olmuşdur. “**Mi**” ədatı türk dilləri üçün müştərək olan ədatdır. Azərbaycan dilində sual məzmunu intonasiya və sual əvəzlilikləri ilə də verildiyi üçün bir çox yazılarda “mi” ədatı işlənmişdir [6, s. 217].

“**Mægər**” ədatı: **Mægər** sənin qardaşın yox olubdur. Yürəyinə qaynar yağlar qoyulubdur? [5, s. 98].

“**Mægər**” ədatı dastanda “**sən demə**” mənasında da işlənmişdir: “**Mægər**” sultanım, oğlan ol arada yıqılmışdı [5, s. 61]. **Mægər**, sultanım Dirsə xanın xatunu bunu tuymuş [5, s. 63].

Bu söz Azərbaycan dilinə fars dillərindən keçmişdir. Müasir Azərbaycan dilində olduğu kimi, tarixən də bu söz cümlə daxilində sərbəst surətdə sual ədatı vəzifəsində işlənmiş və mənaya müxtəlif xüsusiyyətlər əlavə etmişdir.

Başqa sözlə desək, sual məzmunu ilə birlikdə təkid, tərəddüd, şübhə və s. də bildirmişdir [6, s. 219].

Qeyd edək ki, “**mægər**” ədatı şərq qrupu dialekt və şivələrimizdə “**bəgəm, bəvəm**” şəklində işlənir.

“**Bəs**” ədatı: Ya **pəs** sən nə eyləməklüqdəsən [5, s. 120].

Ya **pəs** nədəlim [5, s. 89].

Ya **pəs** necə qurtuldun Dəli Qacarın əlindən? [5, s. 91].

³⁵ Bakı Dövlət Universiteti, kiçik elmi işçi

Göründüyü kimi müasir dilimizdə işlədiyimiz “**bəs**” ədatı “**pəs**” variantında dastanda işlənmişdir. Mənşəyi etibarilə farsca **pəs** sözündən düzələn bu söz müasir Azərbaycan dilində sual ədatı kimi işlənir.

H.Mirzəzadə yazır: “Sual cümlələrinin əvvəlində gələrkən sual intonasiasının daha dəqiq şəkil almasına xidmət edir. Ədəbi dilimizin tarixi inkişafı göstərir ki, “**bəs**” ədatı bütün dövrlərin yazı dilində istifadə edilmişdir [6, s.].

Məhdudlaşdırıcı ədatlar: Dilimizdə elə ədatlar vardır ki, onlar özlərindən sonra gələn sözün və ya söz birləşmələrinin, bəzən də bütün cümlənin mənasını məhdudlaşdırır (**Yalnız, ancaq, bir, bircə, təkcə, elə**).

Ancaq və **yalnız** ədatı bir-birini əvəz edə bilər və bəzən də hər ikisi eyni cümlədə işlənir.

Üslubla bağlı olaraq “**ancaq**” ədatı cümlənin sonuna da keçə bilər.

Yalnız oğul xəbərini, a Dirsə xan, deyil mana!

Yalnız oğul yollarında dönməyəyin! [5, s.].

“Ancaq, yalnız, bircə, təkcə” ədatlarının yaratmış olduğu məhdudluğu, seçilmə mənasını **bir** və **tək** ədatları vasitəsilə də ifadə etmək mümkündür.

Bir bəgü görünməz bağrım yanar. Neylədin, deyil mana! [5, s.].

Əmr ədatları: **Əmr** ədatları aid olduqları cümlədə və nitqdə arzu, məsləhət, təkid, xəbərdarlıq, sövq etmə, diqqəti cəlb etmə və s. mənalarının yaranmasına səbəb olur.

Əmr ədatlarının bir qismi həm müstəqil köməkçi nitq hissəsi və başqa ədat, həm də əmr ədatı kimi, bir qismi ancaq ədat kimi, bir qismi də şəkilçi kimi işlənir.

Əmr ədatları aşağıdakılardır: **Bax, gəl, gəlsən, gələsən, gələsənə, gəlin, gələsiniz, qov, qovun, gör, görün, görək, ba, da, də, di, -sana, -sənə.**

Qo bəni qadın ana, çəngələ ursunlar, **qo** ətimdən çəksinlər [5, s. 76].

Gəl ədatı: İmdi **gəl** səninlə gürəş tutalım [5, s. 88].

Gəl imdi səninlə ava çıxalım.

Qazan qara köpəklə xəbərleşdi **görəlim**, xanım nə xəbərleşdi [5, s. 64].

Oğlan bunda babasına soylamış **görəlim**, xanım nə soylamış [5, s. 64].

Di ədatı: İmdi Qazan bəg, **di** bizi ög [5, s. 188].

Beləliklə, **əmr** ədatları, əsasən, bir qrup feil köklərinin vasitəsilə düzəlir. Cümləyə təkid, arzu, dilək, xahiş, əmr məzmunu gətirir. Əmr məqsədilə işlənən və məzmununda ədatlıq xüsusiyyəti olan bu feillərin hər birinə demək olar ki, ayrı-ayrı dövrlərin dilində təsadüf edilir.

Belə feillərin əsas vəzifəsindən uzaqlaşması, yeni bir vəzifə kəsb etməsi prosesi tarixən qədimdir.

Təsdiq və inkar ədatları (**hə, vox, bəli, xeyir, heç, əsla**):

Xanım, bu yigit sənin oğlundur.

Bəli, mənim oğlumdur, dedi [5, s. 86].

Bəli, baş kəsdi, qan dökdü [5, s. 86].

Əvət, mənəm.

Əvət, mən aluram [5, s. 129].

Basat aydır: **Yoo**, ağ saqallı əziz baba, varıram [5, s. 161].

Saqın, qadın ana! Mənim üzərimə gəlməyəsən.

Nümunələrdən də göründüyü kimi, “Kitabi – Dədə Qorqud” dastanında işlənən təsdiq və inkar ədatları müasir dövrümüzdə də işlək olan ədatlardır.

Dilimizdə bir neçə ədat vardır ki, onlar yalnız feili cümlələrdə işlənir və cümləyə müxtəlif növlü arzu mənaları gətirir.

Arzu ədatı işlənən cümlələrin xəbəri feilin ya əmr, ya da arzu şəkli ilə ifadə olunur. **Təki ədatı:** Bu ədat, əsasən, xəbəri feilin əmr şəkli ilə ifadə olunan cümlələrdə işlənir və ümidli, həsrətli arzu mənası yaradır.

Ta kim, sası dinlü kafirin döşəginə varmayasan, atam Qazanın namusunu simayasan – dedi [5, s. 45].

Bir, bircə, nə ola, nola, barı ədatları: Bu ədatlar həm xəbəri feilin əmr, həm də arzu şəkli ilə ifadə olunan cümlələrdə işlənərək qeyd-şərt arzu, güzəştli, kifayətli arzu mənalarını yaradır.

Yenidən toğanı qıram deyərdin.

Bir göz adam ətinə doyam deyərdin.

Burada “**bir göz**” ədatı “**bircə dəfə**” mənasında işlənmişdir.

Beləliklə, dastandan gətirdiyimiz nümunələr bu qənaətə gəlməyə əsas verir ki, “Kitabi – Dədə Qorqud” dastanında işlənən ədatlar bəzi fonetik dəyişikliyə uğrasalar da, müasir dilimizdə işlənən ədatlardan fərqlənmir.

Qoşma: Qoşmalar ismin adlıq, yiyəlik, yönlük və çıxışlıq hallarında olan sözlərə qoşulur və bu sözlərlə birlikdə zaman, istiqamət, səbəb, məqsəd, bənzətmə, birgəlik bildirir.

Dastanda işlənən qoşmalarla müasir ədəbi dilimizdə işlənən qoşmaları müqayisə etdikdə görürük ki, bu qoşmaların bəziləri bir qədər fonetik dəyişikliyə uğrayaraq, bəziləri olduğu kimi ədəbi dildə işləndiyi halda, bəziləri də arxaizmə çevrilmişdir.

Dastanı nəzərdən keçirdikdə “**bəri, toğru, kibi**” qoşmalarının işləndiyinin şahidi oluruq ki, bu qoşmalar hal-hazırda müasir dilimiz üçün də işləkdir.

Qoşmanın 5 məna növü var:

1. **Birgəlik** (**ilə, la, lə, -ca, -cə**). adlıq və yiyəlik hal ilə işlənir.

Bir ağız dualının **alqışla** Allah-Təala bir əyal verdi [5, s. 55].

Qazan qara **köpəklə** xəbərleşdi, görəlím xanım, nə xəbərleşdi [5, s. 72].

2. **Zaman (əvvəl, qabaq, sonra, bəri)** çıxışlıq hal ilə işlənir.

Necə kim bu düşi gördün, şundan **bəri** ağlum – uşum dəre bilməm [5, s. 70].

3. **Məsafə (kimi, qədər, dək, can, cən)** yönlük hal ilə işlənir.

Paralanıb Qazılıq atımdan **enməyincə**,

Yenümlə alca qanın **silməyincə**,

Qol – put olub yer yüzünə **düşməyincə**,

Yalnız oğul xəbərini **almayınca**,

Kafər yollarından dönməyəyim [5, s. 119]. (- ca – cə şəkilçisi - dək, qədər mənasını verir).

4. **İstiqamət (sarı, tərəf, duğru, qarşı)** yönlük hal ilə işlənir.

Oğlancuğı əmrən bəham babasına **qarşı** gəldi.

5. **Bənzətmə (kimi, qədər, - tək, - ca, - cə, tək)** adlıq, yiyəlik hallarla işlənir.

Dəvəcə böyümüşsən, **köşəkcə** aqlım yox!

Dəpəcə böyümüşsən, **darıca** beynin yox! [5, s. 111].

6. **Səbəb – məqsəd (görə, ötrü, üçün, üstündə, uğrunda, naminə)** yiyəlik, yönlük, çıxışlıq hallarla işlənir.

Mənim **içün** gəldünsə, oğlancuğın öldürmüsen [5, s. 64].

Amma Ərafatda erkək quzu qurban **üçün**,

Baba – oğul qazanır ad **üçün**,

Oğul da qılnc quşanı baba **qevrətiyçün** [5, s. 114].

Qırq yigit bir bəg oğlıyla bir qızdan **ötrü** ölmək nolur – dedilər [5, s. 140].

H.Mirzəzadə yazır: “Qoşmanın mənşəyi, daşdığı vəzifə və ifadə etdiyi məna, tarixi inkişaf nöqteyi-nəzərdən öyrənilməyə ehtiyacı olan məsələlərdəndir. Çünki bu nitq hissəsi öz söz ehtiyatının azlığı cəhətdən bütün nitq hissələrindən kiçik olsa da, öz əhəmiyyəti etibarilə demək olar ki, başqalarından heç də geri qalmır [6, s.]”

Bağlayıcı: Bağlayıcı cümlə üzvləri və ya cümlələr arasında əlaqə yaradan, onları qrammatik cəhətdən bir-birinə bağlayan köməkçi nitq hissəsidir.

Sintaktik vəzifəsinə görə **tabesizlik** və **tabelilik** olmaqla iki növə ayrılır.

Tabesizlik bağlayıcıları həm sadə cümlədə, həm də tabesiz mürəkkəb cümlələrdə işlənir.

Tabelilik bağlayıcıları isə yalnız tabeli mürəkkəb cümlələrdə işlənir.

Tabesizlik və tabelilik bağlayıcılarının özləri də bir neçə növdə olur. Bağlayıcıların bu təsnifatını əsas götürərək dastandan seçilmiş nümunələrə baxaq:

Tabesizlik bağlayıcıları:

1) **Birləşdirmə bağlayıcıları (və, ilə, la, lə).**

Çala bilən yigidə **oqla** qılncdan bir çomaq yeg [5, s. 49].

Və ya:

Həsənlə Hüseyinin həsrəti su,

Bağ **və** bostanın ziynəti su

Ayişə **ilə** Fatimənin nigahı su [5, s. 71].

2) **Qarşılaşdırma bağlayıcıları (amma, ancaq, lakin, halbuki, isə, fəqət).**

Nümunələrə baxaq: **Amma** azğın dinli kafərdir, xub yerdə tuş oldı [5, s. 113].

Aslanla qara buğranın yüzün görməmişlərdi, **ancaq** buğa buyuzunda həlak olmuşlardı [5, s. 137].

Dastanda müasir dilimiz üçün işlək olmayan, “**amma**” bağlayıcısının sinonimi kimi işlənən **vəli** bağlayıcısına rast gəlirik. Məsələn: **Vəli** sən yaman yerdə dustaq oldun, oğul! [5]. (**amma** mənasında).

Bundan başqa dastanda **amma** bağlayıcısının fonetik dəyişikliyə uğrayaraq **əmma** kimi işlənməsinin də şahidi oluruq:

Əmma bizim bir bəgümüz oğlu vardır, bu üç nəsnəyi ona ərnağan aparsavuz gərək idi [5].

3) **Bölüşdürmə bağlayıcıları (ya, va da, va da ki, və va, və yaxud, yaxud da, gah, gah da, gah da ki, istər, istərsə də).**

Nümunələrə diqqət yetirək: Qalqubanı yigitlərim, yerinizdən uru durun, bu qara eyib bana **ya** bəndəndir, **ya** xatundandır – dedi [5, s. 54].

Ya varmıyam? **Ya** gələm, **ya** gəlməyəm.

Ya qara buğranın köksi altında qalam **və ya** buğranın buyuzundan ilişəm [5, s. 138].

Dastanın dilində müasir dilimiz üçün işlək olmayan, lakin tarixən bölüşdürmə funksiyasını yerinə yetirən “**gərək - gərək**” bağlayıcısı ilə rastlaşırıq.

Məsələn: **Gərək** bəni öldürün, **gərək** diri gömün və ya

Gərək tursun, **gərək** getsün [5].

Göründüyü kimi bu nümunələrdə “**gərək - gərək**” bağlayıcısı **və, va da** mənasında işlənməmişdir.

4) **İştirak bağlayıcıları (həm, həm də, həm də ki, o cümlədən, o sıradan, nəinki, həтта, habelə, həmçinin, da, də).**

Dastandan seçilmiş nümunələrə baxaq: **Həm** sənənlə ox atalım **və həm** sənənlə gürəşəlim [5, s. 88].

Dastanda “**da – də**” mənasında işlənən **dəxi** bağlayıcısına rast gəlirik:

Kafərlər **dəxi** bunları qarşıladılar [5, s. 108].

Əgər sənin atun mənim atumu keçərsə, onun atını **dəxi** keçər [5, s. 87].

Bəzi hallarda “**dəxi**” sözünün qüvvətləndirici ədat kimi də işlənməsinin şahidi oluruq:

Bir dəxi kimsə yazı yerdə yoldaş qoyub qaçmaya (**bir dəxi – bir daha** mənasında) [5, s. 116].

5) **Inkarlıq bağlayıcıları (nə, nə də, nə də ki):**

Nə oğlan yenər, **nə** buğa yenər [5, s. 56].

Tabelilik bağlayıcıları:

1) **Aydınlaşdırma bağlayıcıları (ki, belə ki).**

Dəli bəg dilədi **ki**, Dədəyi dəpərə çala [5, s. 90].

Bin buğa gətirün **kim**, maya görməmiş ola

Bin də **ki** aygır gətirün **kim**, heç qısrığa aşmamış ola [5, s. 90].

Göründüyü kimi, “**ki**” bağlayıcısı “**kim**” şəklində də işlənmişdir.

2) **Səbəb bağlayıcıları (çünki, ona görə ki, onun üçün ki):**

Cün böylə oldu, həməni imdi ilərü durmaq gərək, bəg oğlu [5, s. 88].

Qeyd edək ki, dastanda “**çünki, onunçün ki**” bağlayıcısı işləkdir. Məsələn: **Anıncün ki**, “Məndən dəli, məndən güclü ər varmıdır ki, çıx qəmənlə savaşa” – deyirdi.

3) **Şərt bağlayıcıları (əgər, hərəgah, madam ki, voxsə, bir halda ki və s.).**

Nümunələrə baxaq: **Əgər** ərdir, **əgər** övrətdir, qorxusu ağac [5, s. 77].

Və ya

Əgər sənin oğlun olmasaydı, bizim malımız Gürcüstanda getmişdi [5, s. 86].

Yoxsa, a Qazan, ayağından sərmüzə atayınmı? [5, s. 119].

Nə qarqarsan bana, ağam Qazan,

Yoxsa köksündə yoqmıdır iman? [5, s. 73].

Qeyd edək ki, “**voxsə**” bağlayıcısı dastanda ən çox işlənən bağlayıcılardanıdır.

Qanturalı aydır: “Baba, bu sözü sən mana diməmək gərək idin, **çünki** dedin, əlbəttə varsam gərək [5, s. 137].

Bu nümunədəki **çünki – madam ki, bir halda ki** bağlayıcısı mənasında işlənmişdir.

Beləliklə, nümunələrin sayını artırmaq olar. Dastandan gətirdiyimiz bütün nümunələr belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, tarixi inkişaf prosesində bu köməkçi nitq hissələri bəzi fonetik dəyişikliyə məruz qalsalar da, müasir dilimizdə işlənən köməkçi nitq hissələrindən bir o qədər də fərqlənmir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı

1. Dəmirçizadə Ə. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının dili. Bakı: Elm, 1999
2. Hüseynzadə M. Müasir Azərbaycan dili, Morfologiya III hissə, Bakı, 2007
3. Xəlilov B. Müasir Azərbaycan dilinin morfoloqiyası. I hissə, Bakı, 2000
4. Xudiyev N. Azərbaycan ədəbi dilinin təşəkkülü. Bakı: ADPU, 1991
5. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı, Bakı: Kitab klubu MMC, 2018.
6. Mirzəzadə H. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası. Bakı: Azərbaycan universiteti, 1990
7. Zeynalov F. Müasir türk dillərində köməkçi nitq hissələri. Bakı: Maarif, 1971

Açar sözlər: “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı, köməkçi nitq hissələri, Qoşma, Ədat, Bağlayıcı

Ключевые слова: эпос «Китаби-Дада Горгуд», вспомогательные части речи, вложение, суффикс, конъюнкция

Keywords: “Kitabi-Dada Gorgud” epos, auxiliary parts of speech, postposition, particle, conjunction

“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında köməkçi nitq hissələri

Xülasə

Bu məqalə “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında işlənən köməkçi nitq hissələri haqqındadır.

Məqalədə ilk növbədə dastan haqqında məlumat verilir və qeyd olunur ki, dastan ədəbi dilimizin formalaşmasında, zənginləşməsində misilsiz xidmətlərə malikdir.

Sonra, müasir Azərbaycan dilində işlənən köməkçi nitq hissələrinin (ədat, qoşma, bağlayıcı) mənacə növləri əsas götürülərək dastandan seçilmiş nümunələr tədqiq olunur.

Yekun olaraq qeyd olunur ki, dastanda işlənən köməkçi nitq hissələri bəzi fonetik dəyişikliyə uğrasalar da müasir Azərbaycan dilində işlənən köməkçi nitq hissələrindən fərqlənmir.

Вспомогательные части речи в эпосе “Китаби-Дада Горгуд”

Резюме

Эта статья посвящена вспомогательным частям речи, использованным в эпосе “Китаби-Дада Горгуд”.

Прежде всего, в этой статье дается информация об этой саге, и отмечается, что эта сага имеет несравненные услуги в формировании и обогащении нашего литературного языка.

Затем мы исследовали избранные примеры из этой саги на основе типов значений вспомогательных частей речи (послелог, частица, союз), используемых в современном азербайджанском языке.

Наконец, отмечается, что, хотя вспомогательные части речи, используемые в саге, претерпели некоторые фонетические изменения, они не отличаются от вспомогательных частей речи, используемых в современном азербайджанском языке.

Auxiliary parts of speech in the “Kitabi-Dada Gorgud” epos

Summary

This article is about the auxiliary parts of speech which had been used in the “Kitabi - Dada Gorgud” epos.

First of all, in this article, it have given an information about this saga and it is noted that this saga has incomparable services in the formation and enrichment of our literary language.

Then we have explored the selected examples from this saga based on the meaning types of the auxiliary parts of speech (postposition, particle, conjunction) used in the modern Azerbaijani language.

Finally, it is noted that, although the auxiliary parts of speech used in the saga have undergone some phonetic changes, they does not differ from the auxiliary parts of speech used in the modern Azerbaijani language.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva